

Kdo neskáče, není... co?

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENO V JAZYCE

Tenhle sloupek měl být původně o překladu návodů. Taky rádi zkoumáte pokyny na obalech potravin v různých jazycích? Pokud ano, pak jste si určitě všimli, že se někdy liší i obsahem textu. Vzpomínám si na mražené rybí prsty, které se měly v češtině opékat pět minut z každé strany, zatímco Slováci je měli ponořit do oleje celé a smažit čtvrt hodiny bez obrácení a Poláci to měli ještě nějak jinak. Záměr podívat se tomu na zub bohužel pohořel na tom, že jsem si nejlepší perly neshromažďovala. Ve špajzu jsem si ale všimla ještě jiné věci – odlišného stylu, jakým se v různých jazycích pracovní postup popisuje.

Na německé bio směsi na muffiny návod na přípravu začíná: *Den Backofen auf 175°C vorheizen...* (Předehřát troubu na 175 °C...) I dál je vše v neosobním infinitivu. Na krabici s kuskusem je popis v italštině – jakkoli jazyk moc neovládám, také poznávám infinitiv: *Amalgamare il tutto con una forchetta...* A jak to mají Angličani? Úderně, v rozkazovacím způsobu. *Mix flour, baking powder and salt.* Jako svého času paní Rettigová – viz její recept na polévku se svítkem: *Vraz do hrnčku dvě celá vejce a dva žlutky, rozkloktej je, dej do toho trochu květu a zelené petrúžele...*

Vzpomínám si na mražené rybí prsty: v češtině se měly opékat pět minut z každé strany, zatímco Slováci je měli smažit čtvrt hodiny bez obrácení

A jak píšeme v češtině návody dnes? *Čočku přebereme a ve vodě opláchneme... Rozporcované kuře osolíme a připravíme si marinádu...* Autor receptu jako by s námi vytvářel společenství – pojďme do spolu upéct!

Ríkáte si, proč z toho dělám takovou vědu? Protože Don Sparling vyhradil ve své už klasické příručce *English or Czenglish?* celý oddíl tématu *Collective vs. Individual*. Píše: „Smysl pro kolektivnost má v českém jazyce a kultuře hluboké kořeny a projevuje se z hlediska anglického mluvčího neobvykle hojným užíváním všech forem zájmena „my“ a „náš“. Angličan naopak nazírá svět z hlediska jedince, nebo zaujímá ke skutečnostem odtažitější a analytičtější postoj.“ Proto do angličtiny chybně překládáme obraty: *Umeleme maso...* na obrázku *vidíme dívku...* v naší zemi je hodně rybníků... *naše* maminka pečte buchty... *pohádali jsme se* s Luckou... V žádné z těchto vět v angličtině nemá být „my“ ani „náš“. Anglicky se totiž formuluje: *Umel maso*, na obrázku *je dívka*, v *těhle zemi* / v *Čechách* je hodně rybníků... *moje* maminka pečte buchty, *pohádal jsem se* s Luckou. Souvisí to snad s naší historií, že máme potřebu semknout se, utvrzovat se, tvořit skupiny? A je Anglosas svou přirozeností vždy individualista?

Zakončím příhodou. Můj kamarád z New Orleansu, který zde řadu let žil, jednou povídá: „Vy Češi jste chorobně zaměřeni na sebe, je to vidět i v jazyce.“ Když jsem se divila, jak to myslí, řekl: „No my máme všeobecný podnět „one“ (*one never knows*), zato vy pořád říkáte Čech tohle, Čech támhleto...“ Přela jsem se s ním, že je to nějaký nesmysl. Ale on trval na svém: „Ale jo, to si ani neuvědomuješ, ale říkáš to taky – Čech nikdy neví...“ A pak se mi rozsvítilo. Člověk... člověk... čovek... česk... česk...
No jo, čéče, stačí ledabylá výslovnost a vypadáme jako šovinisti!

GALERIE

Někdo to prostě umí.
Každé ráno vstát a dýchat. Tíše a klidně.

Snímek Mikka Haika je vystaven v městském muzeu v Moravské Třebové. Prezentace tohoto autora je součástí mezinárodního fotofestivalu, který probíhá do 23. srpna.

Válka jinými způsoby

Osobní výběr ze světového tisku

Téma týdne určila dohoda eurozóny s Řeckem, spíše diktát či protektorát, jak se jí říká. Tvrdý přístup k Řecku do značné míry dělí Evropu, ale vůbec ne Německo, hlavního věřitele. Co na to říká známý „foukač proti větru“, analytik Wolfgang Münchau? „Spolková republika za jeden jediný víkend zmařila sedmdesát let poválečné diplomacie,“ začíná Münchau text na blogu *Spiegel Online*. Tlak na dočasné vystoupení Řecka z eurozóny byl pákou pro kapitulaci řecké vlády. Taktika ministra financí Schäubleho dosáhla velkého vítězství – zcela ve smyslu filozofa Michela Foucaulta, jenž chápal politiku jako obrácení proslulého Clausewitzova výroku. Místo „válka je pokračováním politiky jinými prostředky“ platí „politika je pokračováním války jinými prostředky“.

To, co se v neděli odehrálo v Bruselu, je návrat Evropy k mocenskýmu mechanismům 19. a začátku 20. století, kdy silnější vnucoval svou vůli slabšímu. Je to i počátek konce měnové unie. Ta degradovala na pevný systém se společným oběživem, ale bez společné politiky. Zajímavé je, že tvrdost vůči Řecku kritizují i ti, kteří dosud měli pro Berlín pochopení, třeba konzervativní španělský ekonom Garicano: „Euroskupina reagovala na Tsiprasovy návrhy chybně,“ psal na Twitter. „Debaty se vymkla kontrole a působí nenapravitelné škody.“ V Řecku není nikdo, kdo by se s dohodou obsahově ztotožnil. Pro Řecko je to program cizí nepřátelské moci a zbývá jim jen volba mezi komunisty a extremisty Zlatého úsvitu.
Jen chmury a zmar. Přitom o týden dříve se Münchau děsil toho, že žádná dohoda nebude a Řecko vyletí z eurozóny. Uvidíme, čeho se bude děsit příště.

Širší pohled zpoza oceánu nabízí historička Emily Levineová v magazínu *Foreign Policy*. Všimá si, jak se ve veřejné debatě rozmáhá nálepka „dobrý Evropan“ (či

ZBYNĚK
PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Ríká-li se, že řecký dluh zaplatí hlavně Němci, napadá mnohé výraz zazobanci. Ovšem dodá-li se, že platit budou také portugalský rolník či slovenská sestra, zní to hned jinak.

„špatný Evropan“). Pozoruhodné na té nálepce shledává dvě věci.

Zaprav to, jak se užívá v různých i protichůdných smyslech. „Dobrý Evropan není ten, kdo usiluje o dohodu za každou cenu,“ řekla kancléřka Merkelová v apelu na Řecko. „Dobrý Evropan je ten, kdo respektuje evropské smlouvy a pomáhá stabilizovat eurozónu.“ Kdyby Řekové po svém referendu opustili společnou měnu, napsal komentátor *The New York Times* Paul Krugman, nedělalo by to z nich špatné Evropany.

Zadruhé se Levineová ptá, zda ti lidé vůbec vědí, že citují Nietzscheho. Ano, filozof Friedrich Nietzsche přinesl Němcům, mladému politickému národu těsně po sjednocení, koncept „dobrého Evropana“. Byl advokátem Německa otevřeného navenek a čerpajícího z nejlepších tradic Evropy. A děsilo ho to, v čem viděl hrubý nacionalismus. Právě jako protiváha germanocentristu mu sloužila idea

dobrého Evropana: politicky odpovědného, kosmopolitního intelektuála, jenž pomáhá uvádět Evropu – celou Evropu – na její právoplatné místo ve světě.

Všimněme si i třetí věci. Levineová se v Německu vyzná. Sama varuje před prvoplánovou zkratkou Nietzsche = zdroj Hitlera. Přesto se jí (či editorovi textu) podařilo už do prvních tří řádků vpašovat jména Merkelová, Nietzsche, Hitler. No nekup to, stenáři. Přesto by aspoň občas mohla pravda a láska zvítězit nad Hitlerem a marketingem.

Téma Řecko, dluhy a solidarita budí emoce v celé Evropě. Budí je i v tak cynickém provokatérovi, jakým je (nebo do jakého se stylizuje) spisovatel Henryk Broder. Ten na webu *Osa dobra* rozebírá projev šéfa konzervativního klubu europarlamentu Manfreda Webera (CSU), když se vymezoval vůči řeckému premiéru Tsiprasovi.

Fakt, že Weber nazval Tsiprasa lhářem, není výjimečný. Belgický expremiér Verhofstadt byl ještě tvrdší, a jak se ta řeč šířila po internetu. Weber však použil neněmecký, dobře srozumitelný přírůbek: „Hovoříte-li o škrtnutí dluhu, tak prosím lidem nelžete,“ řekl Tsiprasovi. Ke lži totiž patří i to, když lidem tvrdíte, že řecké dluhy zaplatí „cizí finanční instituce, banky a finanční trhy“. Ve skutečnosti je zaplatí Portugalsko (3,5 miliardy eur), Španělsko (24 miliard eur) a další. Vaše dluhy nezaplatí nějaké instituce, ale „rolník v Portugalsku, zdravotní sestra na Slovensku a úředník v Helsinkách“.

Dobrý argument. Přijde-li řeč na to, že řecký dluh zaplatí hlavně Němci, automaticky se asociuje výraz „zazobanci, kteří na to mají“. Ale slova „rolník v Portugalsku, zdravotní sestra na Slovensku, úředník v Helsinkách“ to uvádějí na názornější míru.

„Dobře jsi zařval, lve z Bavorska,“ ličotí mu Broder. Ach, ty emoce.

Včely vědkyně

RADEK
MIKULÁŠ
geolog

VĚDECKÁ LEKCE

Kamarád, který na chalupě daleko od Prahy chová včely, se mě nedávno snažil přesvědčit, abych si je také pořídil. Zvířata mám vesměs rád, ale sympatie ke psům či koním je pro mě těžké přenést na včely. Nabídku rozšířit řady českých včelařů jsem tedy s díky odmítl. A začal formulovat důvody.

Předně je těžké přilnout k jedné včelce, protože – krom královny – je od sebe nerozpoznatelná. A oblíbit si celý superorganismus? – z hlediska zkušenosti mojí generace problematické: jsme vychováni v individualismu a slepé podřízení celku, být by měl ušlechtilý cíle, se nám přičí. Navíc život včely téměř postrádá odpočinek a v případě dělnic bývá krátký – vystřídají několik druhů práce uvnitř úlu. Počínaje čištěním komůrek přes krmení larev až ke stavbě pláství. Následně stráží vletový otvor a po třech týdnech se zpravidla mění v takzvané létavky. Zapojí se do shánění potravy a vody; a tělíčko opotřebovávají natolik, že během několika týdnů hynou. Nejdelší život mají ze včel dělnice ty, které se líhnou na podzim; jejich úkolem je přežít zimu a „rozjet“ běžné jar-ní práce.

Výzkum odhalil, že „líné“ včely jsou hlavními nositelkami znalostí o krajině, jejich místech, vlastnostech a zdrojích

Kamarád ochotně souhlasil s většinou mých tvrzení, nicméně podotkl, že nedávno byly objeveny včely dělnice, které jsou očividně líné. Poletují z květu na květ, nesbírají však pyl a nektar a nikam nespěchají.

Začal jsem přemýšlet o potížích s výzkumem chování včel – v jednom včelstvu jich bývá až padesát tisíc. Včelař vesměs označuje matku barevnou tečkou nebo číslem, ale všechny dělnice nelze klasickým způsobem označit a sledovat. Dozvěděl jsem se však, že včely dnes mohou být sledovány s pomocí mikročipů, což výzkum v mnohém ulehčuje a zpřesňuje. Takže zbývá hlavně odpovědět na otázku, jestli určité procento včelích dělnic svou lenivostí parazituje na celku, nebo má jejich chování také nějaký kladný význam.

Podobnou otázku si lidé uvnitř svého společenství kladou odedávna. Některé skupiny se tak čas od času dostanou do role potenciální škodné. Až nějaký čas po jejich „zneškodnění“ a vytlačení na okraj nebo do emigrace se ukáže, jak důležitá ta skupina byla pro fungování celku. Obdobným způsobem probíhal i výzkum „líných“ včel. Ukázalo se, že jsou hlavními nositelkami znalostí o krajině, jejich místech, vlastnostech a zdrojích. Obyčejná dělnice totiž pracuje na stejné trase, dokud to jde. Létá mezi květy jednoho rostlinného druhu, a proto je tak užitečným opylovačem. Změna okolního prostředí třeba krupobitím, posekáním louky nebo jiným podobným zásahem může být pro takto jednostranně vytrénované včelstvo osudová. Když se však něco podobného stane, zapojují se do komunikace v úle včely badatelky a přísun potravy pomáhají obnovit.

Nejsem si jist, jestli se mi po tomto zjištění bude víc chtít do včelaření. Každopádně mě to však potěšilo – jestliže mají i včely své pracovnice v základním výzkumu, pak je to činnost pro dobré fungování celku opravdu podstatná.